

Pemphredon montanus Dahlbom, 1845 – en ny dansk gravehveps (Hymenoptera: Sphecoidea)

OLE LOMHOLDT

Lomholdt, Ole: *Pemphredon montanus* Dahlbom, 1845 – a new Danish sphecid wasp (Hymenoptera: Sphecoidea). Ent. Meddr 51: 51-52. Copenhagen, Denmark 1984. ISSN 0013-8851.

A rather extensive material of *Pemphredon montanus* has been found in east Jutland. All records are from nests in isolating materials. The aphid *Cinara pinea* Mordvilko constitutes the provision at least in some populations, and the ichneumonid wasp *Perithous mediator* (Fabricius) is a possible parasit. *Pemphredon montanus* is a boreal, holarctic species, being mainly confined to coniferous forests.

Ole Lomholdt, Zoologisk Museum, Universitetsparken 15, DK-2100 København Ø.

I en henvendelse fra Miljø- og Levnedmiddelekontrollen i Viborg til Statens Skadedyrlaboratorium i Lyngby ved København forespurgtes der i juni 1983 angående en hveps' redebygning i nogle flamingoplader, stammende fra Kornblomstvej i Viborg, G. Larsen leg. Arten blev ved hjælp af Nielsen, 1907 bestemt til *Pemphredon lugubris* Latreille, men da de fire eksemplarer (alle hunner) ankom hertil, måtte jeg korrigerende bestemmelsen til *P. montanus*.

Lidt senere på sommeren forespurgte Ole Vagtholm-Jensen, Billund angående en *Pemphredon*-art, der i stort antal færdedes i hans udhus, gnavende redegange i flamingomateriale. Også her drejede det sig om *P. montanus*. Ole Vagtholm indsamlede en del af det anvendte fodermateriale, og Ole E. Heie, Danmarks Lærerhøjskole, har været så venlig at bestemme det til bladlusarten *Cinara pinea* Mordvilko – en på fyr levende art. Snyltehvepsen *Perithous mediator* (Fabricius) (Ichneumonidae) blev af Ole Vagtholm fundet nær *montanus* rederne, og dette kan ikke undre, da arten er en velkendt parasit på især *Pemphredon* og *Trypoxylon*.

I september rettedes henvendelse til Statens Skadedyrlaboratorium angående nogle hvepse, der havde gnavet huller i cellotexmateriale i et sommerhus ved Horsens Fjord mellem Horsens og Odder. Der var vedlagt

to *Pemphredon montanus* hunner, O. Christiansen leg., O. Lomholdt det.

Artens tilstedeværelse her i landet er lidt uventet, idet den trods mangeårige, ret så grundige indsamlinger, ikke tidligere har været fundet. Den er almindelig i næsten hele Fennoskandien, i Alperne, og gennem USSR til Japan. Den forekommer desuden i USA og har således en holarktisk udbredelse. Den er tilknyttet nåleskovsbæltet (Taigaen) og er normalt en i dødt fyrretræ redebyggende bladlussamler. Det forekommer sandsynligt, at de relativt varme somre i 1982 og 1983 har befordret denne »kontinentale« arts etablering i Danmark.

Alle de her omtalte eksemplarer er opbevaret på Zoologisk Museum i København.

Arten ligner *lugubris* meget, men *montanus* er gennemgående lidt mere kraftigt bygget, dvs. finder man en relativ bred »*lugubris*«, er der grund til at se lidt nærmere på den. Forskelle i redebygningen hos de to arter er ikke konstateret men det vides, at arterne er en smule mindre solitære end de fleste andre gravehvepse, idet flere hunner kan anvende samme indgangshul. Hvis to eller flere hunner anvender samme indgang til reden formoder jeg, at socialiteten derefter er ophørt, idet den videre udformning af rede/gangsystemerne holdes adskilt. Det samlede – resulterende – rede/gangsystem er ofte særde-

les kompliceret i sin struktur, og kompleksiteten øges også ved, at næste års hunner (eller andre arter!) bygger videre på det eksisterende redesystem.

Netop inden for Penphredoninae findes den højest udviklede sociale adfærd, der kendes inden for gravehvepsene, idet *Microstigmus comes* Krombein fra Costa Rica opviser reproductiv dominans, dvs. arbejdsdeling mellem hunnerne. Et sådant udviklingstrin er direkte sammenligneligt med det, vi f.eks.

montanus

♀

Pygidialfeltet bredt og fladt
Forranden af clypeus vinkelformet fremstående

Scutum med en kraftig, fingeraftrykslignende skulptering
Mesopleuron mat, ventralt svagt skulpteret, med tydelig mikroskulptering

♂

Den mediane udskæring i clypeus' forrand smalle end antennernes ledgruber
Mesopleuron ventralt uden tværribbet, skulptering

Der i denne forbindelse grund til at nævne, at især *P. balticus* Merisuo meget ligner små eksemplarer af *lugubris*, og da *balticus* har sine forekomster meget nær Danmark, kan arten forventes her i landet. Den angives at yngle i hule grene af druehyld (*Sambucus racemosa*), hvor man i øvrigt finder adskillige andre gravehvepse boende.

finder hos nogle af de sociale bier. Begyndelsen til social adfærd er, at den aggressive adfærd mellem hunner af samme art bortfalder. Det er spændende, om nye iagttagelser over de to arters levevis kan bidrage til forståelsen af den sociale adfærds opståen og udvikling.

Nedenstående oversigt skulle lette adskillelsen mellem de to arter. Se i øvrigt Lomholdt, 1975.

lugubris

♀

Pygidialfeltet smalt, rendeformet
Forranden af clypeus bredt afstudet eller svagt buet
Scutum's skulptering betydelig svagere

Mesopleuron blankere, ventralt med kraftig tværribbet skulptering, mikroskulpteringen svag

♂

Den mediane udskæring i clypeus' forrand betydelig bredere end antennernes ledgruber
Mesopleuron ventralt med tværribbet skulptering

Litteratur

- Lomholdt, O., 1975: The Sphecidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark. - Fauna Entomologica Scandinavica 4. - Klampenborg, Denmark.
Nielsen, J.C., 1970: Gravehvepse og Gedehamse. - Danmarks Fauna 2. - København.